

Bokmeldinger

Georg Drakos 2005. *Berättelsen i sjukdomens värld. Att leva med hiv/aids som anhängig i Sverige och Grekland*. Stockholm, Brutus Östlings Bokförlag Symposion. 240 sider.

Anmeldt av Tove Ingebjørg Fjell, Universitetet i Bergen

Georg Drakos' studie av hiv-smittete/aids-syke og deres pårørende er basert på feltarbeid i Sverige og i Hellas utført i årene 2000-2003. Det er tale om en stor studie, med 100 intervjuer gjort med hiv-smittede/aids-syke, pårørende og helsepersonell i Stockholm og Aten. Dette er i en tid der livsforlengende medisiner, såkalt "bremsemedisiner", kom på markedet, hvilket førte til at de pårørende ble mer usynlige enn de var i epidemiens første år. Tausheten rundt smitten er ifølge Drakos kanskje mer påtrengende nå enn den var i sykdommens spede barndom. Dette forklares med at smittede nå vet hva åpenhet rundt sykdommen kan bety for arbeidsgiver og lignende.

Drakos' mål med studien er å studere forholdet mellom fortellinger og kroppslige erfaringer, med utgangspunkt i at erfaringer bestemmes både av at en erfarer kroppen diskursivt og gjennom levd liv. I studien diskuteres lukkethet og åpenhet i termer av taushet, som ikke ses som det motsatte av fortelling, men som aspekter av det å fortelle. Tausheter kan ifølge Drakos være meningsladete og beskrives som diskursivt konstituerende. Tausheter og hemmeligholdelse ses som kulturelle praksiser og fortelling og taushet ses som sosiale handlinger.

Drakos benytter seg videre av begrepet *brutte fortellinger*, som innebærer å leve med ufullstendige fortellinger eller med ansatser til fortellinger, som ikke kan fremføres i gitte situasjoner. Grensene mellom taushet, fortelling og handling revurderes altså og oppløses til en viss grad i denne studien.

Taushetstematikken kommer godt frem i flere kapitler, blant annet i kapittel 3, "Familien som berättelse". Her møter leseren to greske menn, Kostas og Aris, hvis søstre har hiv. Begge utviser taushet om sykdommen. Kostas gjør dette ved å oppføre seg som om der ikke fantes et problem og ved å si at "de" nok finner et botemiddel om ikke altfor lang tid. Han ignorerer ikke søsterens sykdom, han støtter henne ved sin taushet som normaliserer det kaos som er rundt dem. Aris utviser taushet ved ikke å fortelle søsteren at han vet om smitten hennes (en kunnskap han fikk etter at det gikk rykter om søsterens diagnose på sykehuset, rykter ingen egentlig vet hvor kom fra), og ved litt etter litt å slutte å snakke med henne. Begge mennenes taushet bunner i store ulikheter. Mens Kostas' taushet bunner i smerten ved å tenke på at søsteren, hans viktigste relasjon her i livet kan komme til å dø og forlate ham, slik moren en gang reiste fra barna og overlot dem mer og mindre til seg selv, bunner Aris' taushet i noe helt annet. For i Aris' familie finnes en bruderovshistorie, som involverer hans farfar og farmor. Etter bruderovet lyste farmorens familie forbannelse over slekten i all fremtid, og Aris' søsters sykdom har samme

potensiale som bruderovet til å fremstille storfamilien på en ufordelaktig måte. Forbannelsene som ble utlovet flere generasjoner tidligere, skulle ved en åpenhet om hiv-smitten kunne kobles til søsterens sykdom. Sykdommen skulle kunne omvandles til familiens onde skjebne, dersom dette ble snakket åpent om, og tausheten blir derfor strategisk viktig. Drakos viser slik hvordan tidligere historier fungerer som latente intertekstuelle kontekster for fortellinger om hiv. Ved å fokusere på tausheter og brutte fortellinger i materialet blir oppmerksomheten henledet på ikke fremførte potensielle fortellinger. Han påpeker også på tankevekkende måter hvordan unnvikelsesstrategiene formes på ulike måter i de ulike fortellingene.

Drakos' studie trekker inn svenske og greske forhold. Er da dette en geografisk komparativ studie? Det er litt vanskelig å svare på. Drakos sier at han vil diskutere betydningen av kulturelle forskjeller, men sier at disse ikke følger nasjons- og språkgrensene. Han vil ikke stille enkle spørsmål om hva som er "typisk svensk" eller "typisk gresk", hvilket i utgangspunktet er et nyanisert standpunkt. Men forfatteren gjør det ikke lett å styre unna forestillinger om "typisk svensk" og "typisk gresk", når han organiserer flere kapitler etter nasjonalitet (kapittel 3 og 5 tar opp forhold i Hellas, mens kapitlene 4 og 6 tar opp forhold i Sverige). I noen av de empiriske eksemplene slår også forskjellene mot leseren: Svenske Steve mener at familien har rett til å vite om smitten, og han forteller dem i julen at han har hiv, hvorpå moren spontant svarer: "Å vad skönt att du berättar! Jag har funderat så!" (s. 45). Greske Alkisti forteller sin mor om smitten, egentlig uten å ville fortelle, men hun var på vei ut av nar-kose etter en operasjon og hadde ikke full kontroll med hva hun sa. Ifølge Alkisti blir

moren hysterisk, er ikke til noen hjelp og får henne til å føle seg ansvarlig for at morens drømmer knuses, etter at også Alkistis lille sønn, familiens symbol på kontinuitet, døde i aids.

Drakos gjør et poeng av at reaksjoner på lidelse er kulturbundet, og at vi derfor må vokte oss for å fremstille lidelse som noe naturbundet og essensielt som skal imøtegås på en spesiell måte. I Steves del av Europa er det ansett som viktig og riktig å være åpen, snakke ut og "få det ut" for å bevare den mentale helsen, og mennesker som trykkokere er en mye brukt metafor. Men Drakos stiller de betimelige spørsmålene: Når er taushet indikator på lidelse? Når er taushet indikator på et instrumentelt middel for å unngå lidelse? Hva er årsaken til tausheten? Ved å svare på dette, viser Drakos at de kulturelle forskjellene likevel ikke alltid følger nasjongrensene. Det en kunne tro var "typisk svensk" eller "typisk gresk" viser seg ved Drakos' nærmere analyser å nyanseres ytterligere.

Georg Drakos har skrevet en bok innenfor temaet helse og sykdom, og han har maktet å gjøre dette på en måte som beriker ikke bare etnologien og folkloristikken, mens også hiv/aids-forskningen. Ved Universitetet i Bergen er Georg Drakos' bok lest og diskutert i en rekke doktorandseminarer som har ført til interessante diskusjoner. At denne boken får doktorander (og andre!) til å tenke nytt om hiv/aids generelt og kulturelle tausheter spesielt, og også å knytte noe av det teoretiske tankegodset til egne prosjekter, overrasker ikke denne anmelderen.